

Forord

Historisk Samfunds Årbøger har traditionelt indeholdt artikler behandlende alle former for historisk materiale og indenfor alle historiske discipliner. Således også kirkehistorie. Det var derfor naturligt se positivt på Henrik Denmans forslag om en artikel om den katolske menighed i Roskilde i anledning af hundredåret for dennes etablering i byen. Det var naturligvis en kirkehistorisk begivenhed, da de første montfortanere kom til Roskilde og begyndte deres virke umiddelbart udenfor det der i 1901 kunne betragtes som bygrænsen mod nord, men endnu inden for den middelalderlige byvold. Det blev ikke kun til et menighedsarbejde og en kirke, det blev også til skole og hospital og dermed blev den historiske synsvinkel ikke blot kirkehistorisk men også kulturhistorisk og lokalthistorisk i bred forstand, og i virkeligheden et helt bykvarters historie. Samtidig illustrerer den katolske kirkes 100-årige historie i Roskilde også pavekirken og isærdeleshed montfortansk manifestation i reformerte lande og afspejler dermed de samfundsmæssige vilkår, som de virkede under og som man i bedste forstand forstod at udnytte.

Med en sådan historisk synsvinkel var det vel nok så interessant at anskue denne nutidshistoriske facet som så omfattende, at den snarere burde udfylde en hel årbog på linie med de temaårbøger som tidligere er udgivet (1990: *Roskilde Amt under besættelsen 1940 -45*, 1993: *De unge jøder i Roskilde Amt 1933 - 1943*, 1996/97: *Musik i Roskilde - fra jødeharpe til festival*). Efter nogle drøftelser forelå en foreløbig disposition og bogen udarbejdedes med Henrik Denman som eneforfatter, hvorved sikredes en ensartet og mere sammenhængende fremstilling. I Historisk Samfund har et redaktionsudvalg bestående af Ernst Verwohlt, Viggo Nielsen og formanden med stor interesse haft et forbilledligt samarbejde med forfatteren.

Den katolske kirke i Roskilde 1901 - 2001 bygger - som det vil fremgå - ikke blot på et omfattende arkivarbejde, men også på samtaler med en lang række ældre medlemmer af menigheden og ikke mindst på den personlige oplevelse. I Middelalderen var den latinske pavekirke den eneste kirke i Danmark og kirken var med sit nære tilhørsforhold til kongemagten også at betragte som statskirke. Begrebet katolicisme (gr. katholikos ~

almen, almindelig, universel) var i Middelalderen ukendt og det fremstår først i 1600-tallet som et modbegreb til 'særmeninger og kætteri som f. eks. protestantisme'. Roskilde var længe denne kirkes hovedstad og så vigtigt et klerikalt centrum, at Absalon som ærkebisp i Lund fandt det nødvendigt også samtidig at være biskop i Roskilde. Foruden Domkirken var der i og ved byen 12 sognekirker og 5 klostre med tilhørende kirker, foruden en række kirkelige institutioner. I kannikekvarteret nord for Domkirken og umiddelbart vest for nutidens katolske kvarter, boede de mange velhavende og indflydelsesrige kirkelige tjenestemænd. I Domkirken opbevaredes et af landets fornemste relikvier, den hellige Sankt Lucius' pandeskal, som siden 1908 har været opbevaret i Sankt Ansgar kirke - den danske katolske domkirke - i København. Roskilde var i Middelalderen Danmarks, hvis ikke Nordens, største by og Sankt Lucius var Fædrelandets Værnehelgen. Ikke sært og meget forståeligt, at 2000-tallets katolikker i Roskilde - trods 400 års afstand i tid, men med samme institutioner, traditioner og ceremoniel - føler sig som i en continuation af byens glørværdige middelalderhistorie og er stolte deraf.

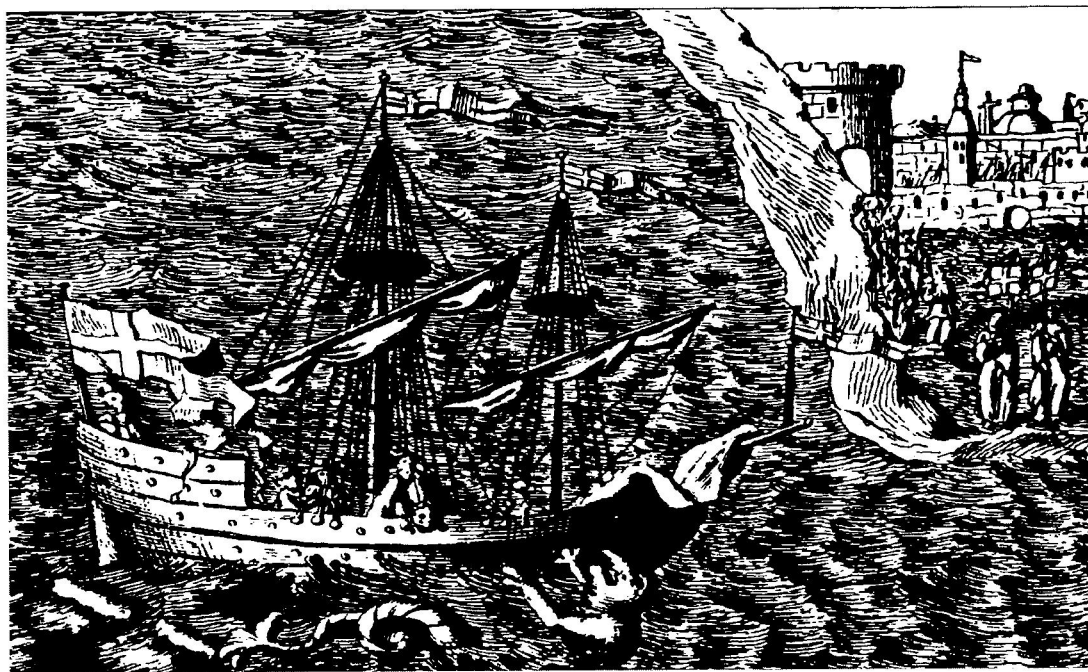
Det er derfor også med stor glæde, at Historisk Samfund for Roskilde Amt med denne udgivelse er med til at markere den romersk-katolske kirkes 100 år i Roskilde. Tillykke med de første historiske 100-år og alle de bedste ønsker for de kommende.

Denne *Historisk Årbog fra Roskilde Amt 2001* udgives i fortsættelse af årbogs-traditionen, 'en hovedhjørnesten i Historisk Samfunds virke', som formandsberetningerne gennem mange år så rigtigt anfører. De to sidste årbøger for årene 1999 og 2000 havde imidlertid en helt særlig karakter, idet de udgjordes af de to sidste bind i 3-bindsværket *Roskilde Bys Historie*. Ellers har årbøgerne tilbage i 1900-tallet været mere beskedne 'bløde' bøger i formatet A5, nu og da afbrudt af særudgivelser. Denne siden 1910 lange række af udgivelser har længe fortjent et samlet registerbind. Et sådant er nu under undarbejdelse og vil snarest blive udgivet. Registerbindet vil - omend lidt forsinket - markere afslutningen på årtusindet og det vil samtidig afslutte det hidtidige redaktionelle lay-out og format.

Med denne bog er *Historisk Årbog fra Roskilde Amt* iført nye klæder, et nyt format og et nyt layout, som vi håber vil falde i medlemmernes smag. Grunden til disse forandringer er de fundamentalt ændrede vilkår for bogproduktion, som computerteknologien har skabt. Det er således nu muligt for alle, der har en PC at lave et færdigt forlæg til bogtrykkeren og det er blevet let at redigere tekstblokke og billeder i forskellige formater, og dermed så at sige 'hjemmefra' styre udseendet af det en-

delige produkt. Med et lidt større bogformat ville man kunne udnytte disse muligheder i langt højere grad, ikke mindst med hensyn til illustrationsmaterialer. Derfor ser Årbogen nu ud som bogen her.

Erling Bondesen
formand

På grund af sin lærdom og iver for kristendommens udbredelse blev Lucius valgt til pave, men allerede efter halvandet år i Sankt Peters stol fangedes han af hedningerne og blev halshugget efter grusomme pinsler i Rom 255. Hans hovedskal - det kosteligste af hans relikvier - kom til Roskilde. Helgenlegenden beretter, at Roskildebispens sendte to kanniker til Rom for at bede paven udvælge en værnehelgen for stiftet. Den ene kannik så i en drøm en smuk ung mand åbenbare sig for ham som martyren pave Lucius, og han sagde, at herren havde kåret ham til beskytter for Roskilde kirke og stift fra nu af og til verdens ende. Lucius bad kannikerne tage sin hjerneskal med hjem. Da skibet med kannikerne ombord kom ind i Storebælt, rejste der sig et voldsomt uvejr. Man kastede nu lod om, hvem af de ombordværende der skulle ofre sig for de andres frelse ved at springe over bord til den rasende trolde, der huserede i farvandet. Loddet faldt på den kannik, der havde Lucius' hovedskal, og han bad da den hellige martyr stå sig bi. Derpå vaskede han relikvien i en pøs vand og påkaldte den hellige trofoldighed og pave Lucius, hældte vandet i havet og sprang selv over bord. For alles øjne vandrede han derpå rundt på havet i en hel time og vendte uskadt tilbage til skibet. Trolden blev rasende, men forsvandt og viste sig aldrig siden. Skibet var frelst, og kannikerne betrådte med deres hellige skat i god behold Roskildesfjordens bred. Billedet viser i tid og rum to adskilte scener: Dels miraklet i Storebælt, hvor man tilsyneladende nøjes med at vise trolden Sankt Lucius' hoved, og dels relikviens ankomst til Roskilde.

I præstegårdens have omkring 1916. Foto fra Gudrun Eriksens jubilæumsbog.